

05/04/2025

Ο Ακάθιστος Ύμνος και τα Ομηρικά Έπη - Του Μητροπολίτου Σουηδίας Κλεόπα

/ [Γνώμες](#)

Ο Ακάθιστος Ύμνος και τα Ομηρικά Έπη

Του Σεβ. Μητροπολίτου Σουηδίας κ. Κλεόπα

Ψάλλοντας τον Ακάθιστο Ύμνο, καλούμεθα, να κάνουμε ένα πνευματικό ταξίδι, που συνδέει την πίστη με την ποίηση, την θεία λατρεία με την αρχαία ελληνική κλασική παράδοση. Για να το επιτύχουμε αυτό, ας ρίξουμε μια ματιά σε δύο σημαντικά στοιχεία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς: τους 24 οίκους του Ακαθίστου Ύμνου και τις 24 ραψωδίες των Ομηρικών Επών.

Μέσα από την εμβάθυνση στα ποιητικά αυτά κείμενα, μπορούμε να ανακαλύψουμε κάτι πολύ πιο βαθύ για την φύση του ανθρώπου, την σχέση του με τον Θεό και την συνέχιση της παράδοσης διαχρονικά.

Οι 24 οίκοι των Χαιρετισμών προς την Κυρία Θεοτόκο είναι μια συλλογή ύμνων, οι οποίοι υμνούν την υπερασπιστική και σωτήρια δύναμη της Μητρός του Θεανθρώπου. Κάθε οίκος είναι μια ξεχωριστή προσευχή, αλλά όλοι μαζί συνθέτουν ένα πνευματικό σύνολο, που εκφράζει την πληρότητα της πίστης, της ελπίδας και

της αγάπης.

Οι 24 ραψωδίες της “Ιλιάδος” και της “Οδύσσειας” είναι το θεμέλιο της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας και συνιστούν το μεγαλύτερο έργο της κλασικής εποχής. Κάθε ραψωδία αποτελεί μια ενότητα, με τα δικά της χαρακτηριστικά, όμως μαζί δημιουργούν μια ενιαία αφήγηση που διαπραγματεύεται θέματα της ανθρώπινης ύπαρξης, του ηρωισμού, του πόνου, της τύχης και του θείου πεπρωμένου.

“Ο Ακάθιστος ύμνος χαρακτηρίζεται ως ένα αριστούργημα της βυζαντινής υμνογραφίας, γραμμένο πάνω στους κανόνες της ομοτονίας, ισοσυλλαβίας και μερικώς της ομοιοκαταληξίας. Η γλώσσα του ύμνου είναι σοβαρή και ρέουσα, γεμάτη από κοσμητικά επίθετα και πολλά σχήματα. Έτσι η εξωτερική του μορφή παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία και ωραιότητα, που συναγωνίζεται το βαθύ του περιεχόμενο.

Ακάθιστος Ύμνος επεκράτησε να ονομάζεται το Κοντάκιο, το οποίο ψάλλουμε προς τιμήν της Θεοτόκου, τμηματικά κάθε Παρασκευή στις τέσσερις πρώτες εβδομάδες της Μ. Σαρακοστής (6 οίκοι με απόδειπνο – Χαιρετισμοί), και ολόκληρο την πέμπτη εβδομάδα (24 οίκοι). Το προοίμιο του είναι το «Τη Υπερμάχῳ στρατηγῷ», έχει αλφαβητική ακροστιχίδα (Α – Ω) και διπλό εφύμνιο (Χαίρε, Νύμφη ανύμφευτε και Αλληλούια).

Ο Ακάθιστος Ύμνος περιέχει προοίμιο και 24 «οίκους». Οι 24 «οίκοι» σχηματίζουν αλφαβητική ακροστιχίδα και έχουν εφύμνιο οι μὲν περιττοί «Χαίρε, Νύμφη, ανύμφευτε», οι δε άρτιοι «Αλληλούια». Από αυτούς οι 12 αναφέρονται στον Κύριο και τελειώνουν με το «Αλληλούια». Οι άλλοι 12 οίκοι αναφέρονται στην Θεοτόκο και τελειώνουν με το «Χαίρε, Νύμφη ανύμφευτε». «Εφύμνιο» λέγεται η τελευταία φράση του ύμνου που επαναλαμβάνει ο λαός.

Ο Ύμνος διακρίνεται σε δύο ενότητες:

Α) Α-Μ, που αποτελεί το ιστορικό τμήμα (Ευαγγελισμός της Θεοτόκου, σύλληψη Χριστού από την Παναγία, επίσκεψη της Θεοτόκου στην Ελισάβετ, ανησυχία Ιωσήφ, επίσκεψη ποιμένων και μάγων στο νεογέννητο Χριστό, επιστροφή Μάγων, φυγή στην Αίγυπτο, Υπαπαντή), και

Β) Ν-Ω, που αποτελεί το δογματικό-θεολογικό τμήμα (άσπορος σύλληψη, θεότης και ανθρωπότης του Χριστού, σωτηρία του ανθρώπινου γένους με τη θυσία του Ιησού, θέωση των ανθρώπων, θεομητορικής αξίας της Θεοτόκου κá, χωρίς όμως να λείπουν από κάθε ενότητα και στοιχεία της άλλης.” (Ο Ακάθιστος Ύμνος: Ιστορία, Δομή, Περιεχόμενο, Σύνθεση.)

Αν και οι οίκοι των Χαιρετισμών και οι ραψωδίες των Ομηρικών Επών ανήκουν σε

εντελώς διαφορετικούς κόσμους, μπορεί κανείς να βρει μια ενδιαφέρουσα ομοιότητα στην ιερή διάταξη και την ενότητα που προσφέρουν.

Κάθε οίκος των Χαιρετισμών, όπως και κάθε ραψωδία των Ομηρικών Επών, είναι ανεξάρτητος και ξεχωριστός, αλλά και οι δύο ενότητες προσφέρουν μια πλήρη εικόνα της ύπαρξης του ανθρώπου και της σχέσης του με τον Θεό. Στην Ορθόδοξη πίστη, ο Χριστός είναι το κέντρο της σωτηρίας, και οι 24 οίκοι της Παναγίας οδηγούν τον πιστό σε μια αδιάκοπη αναζήτηση της χάρης του Θεού και της προσέγγισής του στο σχέδιο της Θείας Οικονομίας.

Αντίστοιχα, οι 24 ραψωδίες των Ομηρικών Επών δεν είναι απλώς αφηγήσεις για ηρωϊκές πράξεις, αλλά βαθιές αναζητήσεις για την ανθρώπινη φύση, την αλήθεια και το κάλεσμα προς την υπέρβαση.

“Η ορθόδοξη υμνολογία αποτελεί ένα κορυφαίο κεφάλαιο στον παγκόσμιο πολιτισμό. Είναι η αδιάκοπη συνέχεια της αρχαιοελληνικής ποίησης, καθότι ο αρχαιοελληνικός πολιτισμός διασώθηκε και αναπτύχθηκε μέσα στο Χριστιανισμό. Η καλλιέργεια του Ακαθίστου Ύμνου είναι πραγματικά θαυμαστή. Είναι η σπουδαιότερη υμνολογική σύνθεση της Εκκλησίας μας και ένα κορυφαίο ποίημα της παγκόσμιας λογοτεχνίας. Πραγματικά, τα εκφραστικά και αισθητικά στοιχεία του είναι πολλά.

Εξαιρετική εντύπωση προκαλούν οι παρομοιώσεις, οι ζωηρές εικόνες από την καθημερινή ζωή, το φυτικό και ζωικό βασίλειο, οι αντιθέσεις, τα αφηρημένα ουσιαστικά, τα οποία έπλεξε αριστοτεχνικά ο ποιητής σε κάθε στίχο.” (Λάμπρου Σκόντζου, θεολόγου, Η θεολογική και αισθητική αξία του Ακαθίστου Ύμνου.)

Από τα ομηρικά έπη, η Ιλιάδα έχει κεντρικό θέμα τον θυμό του Αχιλλέα, ο ποιητής όμως περιέλαβε, επίσης, τον πόλεμο του Ιλίου, που έγινε κατά την Μυκηναϊκή εποχή, γι’ αυτό και ονομάστηκε “Ιλιάδα” και όχι “Αχιλλείδα”.

Η δράση στην Οδύσσεια συμπυκνώνεται σε σαράντα μέρες, ενώ οι περιπλανήσεις του ήρωα διαρκούν δέκα χρόνια. Η Οδύσσεια εξιστορεί τον αγώνα του Βασιλιά της Ιθάκης Οδυσσέα, του φημισμένου πολεμιστή και πρωταγωνιστή του Τρωϊκού πολέμου, για τον νόστο, δηλαδή την νοσταλγία του για την πατρίδα του, μετά από δεκάχρονη περιπλάνηση και περιπέτειες, αφότου τέλειωσε ο Τρωϊκός πόλεμος.

Η Οδύσσεια χωρίζεται σε 24 οδυσσειακές ραψωδίες και τρεις διηγηματικές γραμμές (τρεις κύκλους): α) Τηλεμάχεια (ραψωδίες α-δ), όπου πρωταγωνιστεί ο Τηλέμαχος, ο οποίος ταξιδεύει, για να πληροφορηθεί για τον πατέρα του, β) Νόστος (ραψωδίες ε-ν 209), όπου αναφέρεται στον αγώνα του Οδυσσέα να επιστρέψει στην Ιθάκη και τις εριπλανήσεις του και γ) Μνηστηροφονία (ραψωδίες ν

210-ω), όπου ο Οδυσσέας, με την βοήθεια της θεάς Αθηνάς και συνεργαζόμενος με τον Τηλέμαχο, εξοντώνει τους μνηστήρες, αναγνωρίζεται με την Πηνελόπη και συμφιλιώνεται με τους συγγενείς των σκοτωμένων μνηστήρων.

Τα ποιήματα αυτά τα τραγουδούσαν σε συμπόσια και εορταστικές εκδηλώσεις, εξυμνώντας τα κατορθώματα των μεγάλων παλαιών ηρώων και τα συνέδεαν με νεότερους θρύλους. Για πολλούς αιώνες, όχι μόνο ψυχαγωγούσαν τους αρχαίους Έλληνες, αλλά και τους δίδασκαν. Από αυτά μάθαιναν την ιστορία και την θρησκεία τους και έπαιρναν διδάγματα ζωής.

Η μόνη αρχαία αναφορά στον χωρισμό των ομηρικών ποιημάτων βρίσκεται στον Πλούταρχο (Βίος Ομήρου 2, 4), που τον αποδίδει στους γραμματικούς “περί του Αριστάρχου”, στον 3ο αιώνα π. Χ.

Η αλληγορική ερμηνεία των ομηρικών επών εγκαινιάστηκε από τον Θεαγένη, ήδη από τον 6ο αι. π.Χ.. Στην Ελληνιστική εποχή, στην Πτολεμαϊκή Αλεξάνδρεια, γεννήθηκε η αληθινή «ομηρική φιλολογία», όπου έγινε η πρώτη επίσημη καταγραφή των ομηρικών επών, με πρωτοβουλία του Πεισιστράτου. (Πλάτωνος, Ίππαρχος)

Ο πρώτος κριτικός εκδότης των Ομηρικών Επών ήταν ο βιβλιοθηκάριος της Βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας, ο Ζηνόδοτος ο Εφέσιος (330-260 π.Χ.), ο οποίος χώρισε την Ιλιάδα και την Οδύσεια σε 24 ραψωδίες, που αριθμούνται με τα γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου, από το Α ως το Ω, κεφαλαία στην Ιλιάδα, πεζά/μικρά στην Οδύσεια, με τίτλους ανάλογους με το περιεχόμενο τους.

“Ο σύγχρονος νόστος αρχίζει, άρα, από την ελληνική γλώσσα, αφού η γλώσσα είναι η αληθινή μας πατρίδα.” (Massimo Cazzulo, Ο Όμηρος και το αλφάβητο.)

“Κάθε ραψωδία της Οδύσειας και της Ιλιάδας, αποτίει φόρο τιμής σ’ ένα γράμμα του αλφαβήτου, η πρώτη στο άλφα, η δεύτερη στο βήτα και ούτω καθεξής. Στο Α της Ιλιάδας εμφανίζονται πολλά πρόσωπα των οποίων το όνομα αρχίζει από το γράμμα αυτό: η Αθηνά και ο Απόλλων στη διένεξη μεταξύ Αχιλλέα και Αγαμέμνονα [...]. Τα ομηρικά έπη εγκαινιάζουν το αλφάβητο, γιορτάζουν τη γέννησή τους. Στο Π της Οδύσειας κυριαρχεί η λέξη πατήρ: η ραψωδία περιγράφει τη συνάντηση του Οδυσσέα με τον γιο του τον Τηλέμαχο. Η αντίστοιχη ραψωδία της Ιλιάδας αφηγείται τα κατορθώματα και το θάνατο του Πατρόκλου.” (Βασίλη Αλεξάκη: Η μητρική γλώσσα (Αθήνα, 1995).)

Όπως οι 24 ραψωδίες, που συνθέτουν το όλον της ελληνικής ηρωϊκής παράδοσης, οι 24 οίκοι των Χαιρετισμών συνθέτουν μια πνευματική αρμονία και προσευχή, που κατευθύνει την σκέψη και την ψυχή του πιστού προς την υπερβατική προσέγγιση

του Δευτέρου Προσώπου της Αγίας Τριάδος, του Υιού και Λόγου του Θεού.

Κάθε οίκος, όπως και κάθε ραψωδία, ξεκινά με μια συγκεκριμένη αποστολή, μ' ένα στόχο και με μια κατεύθυνση. Μας προσφέρει μια νέα πτυχή της πίστης και της ανθρώπινης εμπειρίας και μας οδηγεί πιο κοντά στην θεία αποκάλυψη.

Ο πρώτος οίκος των Χαιρετισμών μας προετοιμάζει για την αναγνώριση της Θεοτόκου ως Μητέρα του Υιού του Θεού, η δε πρώτη ραψωδία της "Ιλιάδος" του Ομήρου, αναφέρεται στον Αχιλλέα, ο οποίος αναζητά την αποκατάσταση της τιμής του και την λύση του πόνου του. Και οι δύο αρχίζουν με πνευματική έξαρση κι ένα αίτημα για λύτρωση.

Στην πορεία, οι ραψωδίες και οι οίκοι ακολουθούν τον δρόμο της πνευματικής κάθαρσης.

Οι 24 οίκοι των Χαιρετισμών και οι 24 ραψωδίες των Ομηρικών Επών μας υπενθυμίζουν, ότι η ανθρωπότητα, από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα, αναζητά την κατανόηση της ζωής και της σχέσης της με τον Θεό.

"Ο διδακτικός λόγος του και οι πανανθρώπινες αξίες που προβάλλει μέσα από την ποίησή του ο Όμηρος, παραμένουν αναλλοίωτες στο χρόνο. Αξίες και ήθος αναδύονται μέσα από τους χαρακτήρες των Ομηρικών Επών και οι Ομηρικοί Ήρωες αποτελούν αιθαλή πρότυπα τιμιότητας, ευγένειας, ηθικής και φιλοξενίας. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι και η φιλοξενία του Οδυσσέα στο Νησί των Φαίακων, η συμφιλίωση του Αχιλλέα με τον Πρίαμο, το ήθος και η τιμιότητα της Πηνελόπης.

Παράλληλα με τις ηθικές αξίες, όπως ο σεβασμός στους νεκρούς, η πίστη, η αγάπη, η δικαιοσύνη, η υστεροφημία, παρατηρούνται και επισημαίνονται και οι ανθρώπινες αδυναμίες από τις οποίες διέπονται οι θεοί και οι ήρωες. Και ο βασικός ρόλος των Θεών είναι η επιβολή της τάξης. Ύψιστα πρότυπα ανθρωπίνων χαρακτήρων έμειναν άσβηστα στο χρόνο, όπως ο πολυμήχανος Οδυσσέας και ο γενναίος Αχιλλέας. Ο Όμηρος, κορυφαίος ηθογράφος της εποχής του συμβάλλει στην προβολή και την καλλιέργεια ατομικών και συλλογικών αξιών, ανοίγοντας δρόμους προς την αυτογνωσία, την αλήθεια και το φως της ζωής." (Αναστασία Κατσικογιάννη-Μπάστα, Η πανανθρώπινη αξία των Ομηρικών Επών δια μέσου των Αιώνων.)

Ο κάθε οίκος, με τους ύμνους, και κάθε ραψωδία, με την δική της αφήγηση, συμβάλλουν στην σύνθεση του όλου. Μας βοηθούν να κατανοήσουμε τον πόνο και την ελπίδα, το Θείο και το ανθρώπινο, και τελικά την ανάγκη για σωτηρία και λύτρωση.

“Το νοηματικό εύρος όμως της Ιλιάδας και της Οδύσσειας εκτείνεται πιο πέρα από τα όρια της καλλιτεχνικής δημιουργίας και αφήγησης μυθολογικών ή ιστορικών γεγονότων και αφορούν σε σημαντικότερες κοσμολογικές και θεολογικές έννοιες. Τα έπη του Ομήρου, ανάγονται στη σφαίρα της Προμηθεϊκής υπέρβασης και τον καθιστούν μέγιστο δάσκαλο της ανθρωπότητας. Ο Όμηρος δεν υπήρξε μόνον ο πιο εμπνευσμένος ποιητής του αρχαίου ελληνικού κόσμου, αλλά και ένας από τους μεγαλύτερους πανεπιστήμονες όλων των εποχών, αφού στα έπη του αναγνωρίζονται οι αρχές της ελληνικής Θεολογίας, Φιλοσοφίας και Επιστήμης.

Ο Όμηρος είναι ο «πατέρας των Ελλήνων» καθώς η αρετή της ανδρείας και της ρητορικής δεινότητας και πειθούς, η επίτευξη της τελειότητας σε λόγια και έργα, αποτελούσαν τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά του ελληνικού ιδανικού. Οι αρχετυπικές διηγήσεις του συνθέτουν μια ολιστική φιλοσοφία που άσκησε τεράστια επίδραση στη φυσική, ηθική και πολιτική φιλοσοφία της αρχαιότητας γι’ αυτό και ο Πλάτωνας έχοντας ασπαστεί πλήθος απόψεων του ποιητή τον ονόμασε αρχηγέτη των φιλοσόφων της Ιωνίας.

Αντίθετα ο Ηράκλειτος ο Αλληγοριστής αποκαλούσε τον Όμηρο «Μέγα ιεροφάντη του ουρανού και των Θεών... αυτόν που άνοιξε τους άβατους και αποκλεισμένους για τις ανθρώπινες ψυχές δρόμους προς τον ουρανό».” (Αναστασία Κατσιοκογιάννη-Μπάστα, Η πανανθρώπινη αξία των Ομηρικών Επών δια μέσου των Αιώνων.)

Ως περιεχόμενο του Ακαθίστου Ύμνου προβάλλεται ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου και εξαίρεται επίσης με έμφαση η συμβολή της Θεοτόκου στο έργο της σωτηρίας του ανθρωπίνου γένους, η Οποία αξιώθηκε να γίνει η νοητή κλίμαξ, η οποία ένωσε την γη με τον ουρανό, το Θείο με το ανθρώπινο.

Ας ζήσουμε αυτό το πνευματικό ταξίδι, γνωρίζοντας ότι οι 24 οίκοι των Χαιρετισμών και οι 24 ραψωδίες του Ομήρου δεν είναι μόνο μέρη του παρελθόντος, αλλά ζωντανά κομμάτια της ανθρώπινης εμπειρίας, της πίστης και παράδοσής μας, που συνεχίζουν να μας καθοδηγούν στο παρόν και το μέλλον, ως βίωμα και προσευχή, με μια μοναδική διαχρονικότητα.